

az oktató könyvtárral kapcsolatos németországi tapasztalatokról számol be. *Doris Schneider* különböző felsőoktatási könyvtárak tapasztalatait ismerteti. *Anne Oechtering*, a groningeni egyetemi könyvtár (Hollandia) könyvtárosa azt a kérdést vizsgálja, hogy az egyetemen folyó moduláris oktatási rendszer milyen feladatokat ró a könyvtár képzési funkciójára. *Ulrike Scholle* a Münsteri Egyetemi és Tartományi Könyvtár moduláris képzési programját ismerteti. *Christiane Bornett* és *Katrin Seewald* a berlini Friedrichshain-Kreuzbergi kerületi könyvtár munkatársai arról számolnak be, hogyan sikerült

az oktató könyvtár koncepcióját a gyermek- és ifjúsági, valamint a hátrányos helyzetű olvasók esetében megvalósítani. Két további cikkben *Joana Petsonias* (Göppingeni Városi Könyvtár) és *Diana Howe* (Brandenburgi Regionális Könyvtár) a közkönyvtárakban szerzett tapasztalataikat ismertetik. *Végül Christine Hohnschopp* és társszerzői bemutatják, hogy a saar-vidéki regionális könyvtári hálózat közművelődési és a felsőoktatási könyvtárai hogyan támogatják az oktatók és a tanulók konkrét igényeit a továbbképzésben.

(Autoref. alapján)

INFORMÁCIÓELŐÁLLÍTÁS, -MEGJELENÍTÉS ÉS TERJESZTÉS

Digitalizálás

05/276

HOLLEY, Rose: Developing a digitisation framework for your organisation = *El.Libr.* 22.vol. 2004. 6.no. 518-522.p.

Digitalizálási terv készítése egy egyetemi könyvtárban

Digitalizálás; Egyetemi könyvtár; Fejlesztési terv

Az új-zélandi Auckland Egyetem könyvtára 2001-ben létrehozta a Digital Projeets Librarian (digitális projektekért felelős könyvtáros) munkakört. Mielőtt bármilyen digitalizálási projektbe kezdenének, e könyvtárosnak több feladatot is el kell végeznie; ezek határozzák meg a digitalizálási projektek kere-

teit. Ilyen feladatok: a szóba jöhető projektek leltárba vétele, a digitalizálás népszerűsítése, a személyzet képzése és továbbképzése, együttműködés és kapcsolatok szervezése, pénzügyi támogatás szerzése, a projektek beindítása; az információtechnológiai infrastruktúra fejlesztése, stratégiai tervezés és szabályzat-alkotás. Az egész struktúra középpontjában a szabályzat áll. A cikk részletesen ismerteti minden felsorolt feladatot, megemlítve, hogy azzal kapcsolatban mit végeztek el, és mit tanultak belőle. A közreadott tapasztalatok és ajánlások célja, hogy segítséget nyújtson a digitalizálást tervező szervezeteknek a projekt kereteinek kifejlesztésében.

(Autoref.)

05/277

OLTMANS, Erik: Cost models in digital archiving: an overview of life cycle management at the National Library of the Netherlands = Liber Q. 14.vol. 2004. 3/4.no.

A digitális archiválás költségmodelljei: a digitális objektumok életciklusának szervezése a holland nemzeti könyvtárban

internet cím: <http://liber.library.uu.nl>

Elektronikus dokumentum; Konverzió; Megőrzés; Nemzeti könyvtár

A digitális archívumot működtető, vagy létrehozásukat tervező intézmények száma egyre növekszik. Amíg a technikai és szervezési kérdéseket megfelelően tanulmányozzák és helyesen definiálják, gyakran elfeledkeznek a költségekről, ami sokszor megakadályozza az új kezdeményezéseket. A jelen cikk két digitális archiválási módszert mutat be – a migrációt és az emulációt –, és ezeket a várható élettartamuk szempontjából, a megfelelő költségek hozzárendelésével tárgyalja. A holland nemzeti könyvtár, a Koninklijke Bibliotheek, mindkét eljárást tanulmányozza, és fontolóra veszi bevezetésüket.

(Autoref.)

Elektronikus információhordozók

05/278

DAVYDOVA, N.R: Fondy elektronnyh dokumentov v biblioteke = Naučn.Teh.Bibl. 2005. 2.no. 60-65.p.

Elektronikus dokumentumok az Orosz Állami Könyvtárban

Elektronikus dokumentum; Nemzeti könyvtár

Napjainkban a könyvtárak dokumentumállományai jelentős változáson mennek keresztül, mivel a

az elektronikus dokumentumok az állomány lényeges részét képezik. A változás az elektronikus könyvtárak alakítására is jelentős hatással van.

Az Oroszországi Állami Könyvtárban (Rossijskaá gosudarstvennaá biblioteka, RGB) is folyik a könyvtár gyűjtemény-rendszerét meghatározó dokumentum felülvizsgálata. Ebben az ügyrendben az elektronikus dokumentumok három típusát különböztetik meg:

1. optikai kompakt lemezen megjelenő elektronikus kiadványok;
2. távolról elérhető, hálózati elektronikus dokumentumok;
3. az RGB elektronikus könyvtárába tartozó dokumentumok.

Az első csoportba tartoznak a CD-ROM-on, DVD-n, CD-RW-n stb. közreadott, hazai és külföldi kiadványok. Az RGB különböző szervezeti egységeiben lévő állományokban összesen mintegy 1200 lemez található. Ha egy optikai lemez egy nyomtatott kiadványhoz tartozik, akkor ezeket együtt tárolják. A fenti gyűjtemény mellett az RGB a köteleispéldány törvény értelmében több mint 1000 lemezt kap az Informregisztr központtól. A számok alapján elmondható, hogy az RGB az ország egyik legnagyobb gyűjteményével rendelkezik. A lemezeket több mint tíz éve az olvasószolgálatban is hasznosítják. Beszerzésük a gyarapító könyvtárosok egyik kiemelt feladata. Az optikai lemezek a könyvtár speciális osztályainak állományába kerülnek. Például az elektronikus források hasznosításának osztálya kapja a teljes szövegű adatbázisokat tartalmazó és a multimédiás kiadványokat, valamint a nyomtatott kiadványok elektronikus változatait rögzítő lemezeket. A lemezek tárolása az Informregiszter letéti feladatainak figyelembe vételével történik.

A második csoportba sorolt állományok különlegesen abban a tekintetben, hogy fizikailag távoli műszaki eszközökön helyezkednek el, a könyvtár csak szerződésben kikötött ideig használhatja őket.

Ide tartoznak az RGB szerverén elhelyezett források is. Számbavételükkor kiderült, hogy míg 2001-ben több mint 8800 cím eléréséért fizetett az RGB, számuk 2004-re 20 340-re nőtt. Ebben benne van mintegy 8500, különböző szolgáltatónál elérhető külföldi folyóirat, 60 EMIS folyóirat, az EBSCO-n keresztül elérhető 250 külföldi napilap, az orosz Intergum-tehno ügynökség 4445 címe, 7000 disszertáció, 15 online kereshető adatbázis, 68 forrás, amelyet a Rubrikon portálon keresztül lehet elérni.

Az RGB elektronikus könyvtára a társadalom gazdasági, politikai és szellemi fejlődését hivatott elősegíteni. Az állomány alapját az RGB eszközeivel előállított hálózati dokumentumok képezik. A gyűjtőkor univerzális, nincs sem nyelvi, sem időbeni vagy típus szerint korlátozás. Felépítését tekintve lehetnek benne valamilyen ismérv szerint kialakított részgyűjtemények. Archívuma a valamilyen okból megsérült vagy elveszett dokumentum pótlására szolgál. Az állomány egységeiről az elektronikus katalógus tájékoztat, a bibliográfiai rekord metaadatok gyűjteménye, és a teljes szöveghez vezet. A könyvtár elérhetősége különböző paraméterekkel jellemezhető: az interneten a nap 24 órájában szabadon használható részekről a rendszergazda számára a működőképességet biztosító lehetőségig. Az RGB hálózati dokumentumait is különböző módokon teszik elérhetővé: megkülönböztetik a könyvtár honlapjáról történő szabad elérést, a korlátozott, a könyvtár virtuális olvasótermeiből történő hozzáférést, az RGB helyi hálózatának különböző szintű használati lehetőségét. Hasonlóképpen hierarchikus rendben épül fel a dokumentumokkal dolgozó munkatársak rangsora az adminisztrátor-tól a rendszerkönyvtárosig.

A hálózati dokumentumok részeiből másolatok rendelkezhetők, ezeket kizárólag tudományos, kutató, kritikai vagy információs munkákban lehet felhasználni megfelelő hivatkozásokkal, illetve a szerzői jog tulajdonosának engedélyével. Az elektronikus könyvtárból törlésre akkor kerül sor, ha a jogtulaj-

donos visszavonja az engedélyt, gyűjtőkörön kívülinek minősül az ezt szabályozó dokumentum felülvizsgálatakor, az adott dokumentum(ka)t egy újabb kumuláció tartalmazza, nem felel meg a minőségi követelményeknek stb. A hosszú távú megőrzést az időnkénti felülvizsgálat, átírás, tisztítás és egyéb állományvédelmi eszközök és módszerek biztosítják.

(Viszocsekné Péteri Éva)

05/279

FALK, Howard: Open access gains momentum = El. Libr. 22.vol. 2004. 6.no. 527-530.p.

Pozitív fejlemények a nyílt hozzáférésű folyóiratok terén

Elektronikus folyóirat; Folyóiratkiadás; Tájékoztatási politika

A nyílt hozzáférésű folyóiratok száma több mint tíz éve folyamatosan növekszik; ma kb. 1200 ilyen cím érhető el az interneten. A szerzőknek valamennyi publikációs díjat kell fizetniük, és cikkeik ingyenesen állnak az érdeklődők rendelkezésére. Ám a tudományos, szakmai folyóiratok, melyek száma kb. 25 ezer, igen ritkán szerepelnek a nyílt hozzáférésű folyóiratok között. A nemzetközi tudós társadalom fellépése a kutatási eredményeik terjesztését akadályozó gátak lebontására riadalmat keltett a kiadók között, akik a bevételeik megcsappanásától tartanak.

(Autoref.)

SCHONFELD, Roger C. – FENTON, Eileen Gifford: Digital savings = Libr.J. 130.vol. 2005. 4.no. 50-51.p.

„Digitális megtakarítás” az elektronikus folyóiratokra való áttérés nyomán

Egyetemi könyvtár; Elektronikus folyóirat; Gazdaságosság -könyvtárban

A nyomtatott folyóiratokról az elektronikus periodikumokra való áttéréskor át kell értékelnünk a könyvtárosoknak stratégiájukat. Az áttérés egyes hozadékai nyilvánvalóak (az anyag bősége, könnyebb hozzáférés, a kiadói folyóirat-csomagok előnyei stb.), de a teljes hatás nehezen tekinthető át. Van arra is bizonyíték, hogy a digitális folyóiratokra való áttérés révén jelentős megtakarítás érhető el. A szerzők 2003-ban két kollégájukkal elhatározták, megvizsgálják, hogyan alakulnak a könyvtárak kiadásai, ha áttérnek az elektronikus folyóiratokra. Kutatási beszámolójuk a www.clir.org/pubs/reports/pub127/pub127.pdf címen érhető el (*The nonsubscription side of periodicals*). A cikk ennek az eredményeit foglalja össze.

Tizenegy felsőoktatási könyvtár bevonásával elsősorban az előfizetésen felüli költségeket vizsgálták, vagyis a könyvtári személyzet munkaidő-szükségletét, a gépidőt, a kötés és tárolás stb. költségeit. (Többoldalas kérdőívük csak a kutatási beszámoló függelékében olvasható.) Kiderült, hogy az elektronikus folyóiratoknál (egy-egy címre vetítve) jóval kisebbek a költségek, mint a nyomtatottaknál, bár ezt több tényező is módosíthatja, így például a könyvtár elektronikus folyóiratainak száma (a nyomtatott címekhez viszonyítva), az átmenet gyorsasága és a megfelelő archiválási megoldás hiánya. (Ezeket megoldva az átmenet zökkenőmentes és hatékony lehet.)

Az egyes könyvtárakra nézve többféle megoldást mérlegeltek, de a végső modell az összes nyomtatott folyóiratnak elektronikkal való kiváltásából indul ki; ebben az esetben a megtakarítás évi 100

és 700 ezer dollár között mozog, míg az előfizetési díjon felüli költségek terén 20-60%-os a megtakarítás. Mindez elsősorban a helyi körülményektől, kezdeményezéstől és a gyakorlattól függ, de mégis szignifikáns. (Nagy intézmények esetén jóval kisebb lehet a megtakarítás, mint amennyit elérni remélnék.)

Az Egyesült Államok és Kanada legnagyobb tudományos könyvtáraiba járó folyóiratok száma 1997 és 2003 között átlagosan több mint 20%-kal nőtt. Ebben nem kis szerepe volt az elektronikus publikálásnak és a kiadók „csomag”-ban értékesített e-folyóiratainak. (A kisebb könyvtárakban a növekedés mértéke még nagyobb arányú volt.) Az olvasói elvárások is szinte kényszerítik a könyvtárakat választékuk növelésére, de mérlegelni kell mind a rejtett költségeket, mind a megtakarításokat, ha valamelyik „csomag” előfizetése révén lehetővé válik a folyóirat-állomány bővítése.

A vizsgálati eredmények szerint a teljes áttérés a jó megoldás, bár időbe telik, mire befejeződik. (A tanulmányban vizsgált, az áttérést eredményesen lezáró könyvtárak megtartottak néhány nyomtatott folyóiratot is, így ezek többletköltségei megmaradtak, vagyis csökken a nyomtatott periodikumok száma, de soha sem lesz zérus.) Az áttérés alatt az egy címre vetített költség emelkedhet, ezért célszerű az áttérést minél gyorsabban lebonyolítani.

A legnagyobb probléma a folyóiratok archiválása. A felmérésben szerepeltek a nyomtatott folyóiratok tárolásával kapcsolatos költségek, de teljesen hiányoztak az e-folyóiratok esetében. Mérlegelni kell a könyvtárnak, hogy a megtakarításból fedezi-e a megfelelő archiválást, vagy ha nem, milyen módon oldja ezt meg. (Ez a probléma az áttérést is akadályozhatja.) Számos előnye van az elektronikus formátumra való áttérésnek: a kutatók egyre bővülő, bárhol elérhető és teljes egészében kereshető dokumentum-anyaggal szembesülnek, a diákok, tudósok pedig olyan dokumentumokhoz jutnak, amelyekhez addig soha, a könyvtárak pedig csökkenthet-

tik kiadásait. Az áttérés folyamata pedig nemcsak folytatódik, de fel is gyorsul, persze nem magától, automatikusan. Alig van ma még olyan egyetem vagy főiskola, ahol gondosan megterveznék az átmenet gyorsaságát és méreteit, pedig az említett járulékos költségek nőhetnek is, ha lassúbb ütemű a váltás. Csak a megfelelő előkészítés hozhat jó eredményt!

(Murányi Lajos)

05/281

VILAR, Polona – ZUMER, Maja: Comparison and evaluation of the user interfaces of e-journals = J.Doc. 61. vol. 2005. 2.no. 203-227.p. Bibliogr.

E-folyóiratok használói interfészeinek összehasonlítása és értékelése

Elektronikus folyóirat; Ember-gép kapcsolat; Gépi információkeresési rendszer

A cikk négy, web-alapú elektronikus folyóirat használói felületét (Science Direct, ProQuest Direct, EBSCO Host és Emerald) hasonlítja össze és értékeli. A rendszereket a használói barátságosság és a funkcionalitás elfogadott irányelvei szerint vizsgálták. A használói barátságosság vizsgált jellemzői: nyelv(ek), interfész-típus(ok), navigációs opciók, személyre szabottság és képernyő-jellemzők. A vizsgált funkciók: adatbázis-választás; keresőkérdés-szerkesztése és átszerkesztés, a találatok rendezése, és súgó. A négy rendszerben a sok hasonlóság mellett különbségeket is találtak. A legnagyobb különbségeket a keresőkérdés-szerkesztés, valamint a használói felületek nyelve és típusa területén mutatták ki.

(Autoref. alapján)

05/282

McLUCKIE, Ann: E-books in an academic library: implementation at the ETH Library, Zurich = El.Libr. 23. vol. 2005. 1.no. 92-102.p. Bibliogr.

Elektronikus könyvek egy főiskolai könyvtárban: a zürichi ETH könyvtárának példája

Elektronikus könyv; Főiskolai könyvtár -műszaki; Számítógép-hálózat

Kétfajta elektronikus könyvet szoktak megkülönböztetni: az egyikhez kell hordozható eszköz, amivel a digitális szöveget lehet elolvasni, a másik az interneten olvasható szövegből áll; utóbbi inkább az intézményi, felsőoktatási használókat célozza meg, de a digitális szöveget illetően nincs igazán különbség köztük. (Egyes könyvek eleve digitálisan készülnek, míg másokat kinyomtatnak, és azután konvertálják digitális formába.) A hordozható olvasókészülékkel együtt kapható e-könyvek sikere ez idáig elmaradt: a terjesztésükkel a német nyelvterületen foglalkozó cég 2003 júniusában bejelentette, hogy felhagy forgalmazásukkal. (Az okok között szerepet játszott a szabványosítás és a vonzó tartalom hiánya, a viszonylag magas ár és az olvasókészülékek gyenge minősége.) A hálózaton elérhető tájékoztatói segédletek (kézikönyvek, lexikonok stb.) és szöveggyűjtemények ellenben sikeresnek bizonyultak. A felsőoktatási és tudományos könyvtárak egy része korlátozott mértékben használ olvasókészülékeket – inkább csak az Egyesült Államokban, Európában nem –, mivel az új információk 93%-a digitális formában keletkezik, és mivel ilyen formában is megjelenik, nem lehet figyelmen kívül hagyni. Egyre több új kiadó jön létre a hálózaton megjelenő tudományos művek kiadására, de a régié is vállalkoznak elektronikus kiadványok megjelenítésére.

A zürichi *Eidgenössische Technische Hochschule* (ETH) műszaki-természettudományos felsőoktatási intézmény, könyvtára pedig ezeknek a tudományágaknak a nemzeti információs központja. A könyvtár kezdetől fogva lemondott a hordozható olvasókészülékek beszerzéséről, és eldöntötte, hogy nyomtatott könyveit nem váltja ki elektronikus dokumentumokkal, csupán kiegészíti velük állomá-

nyát. Az e-könyvekkel a *Knovel* cég által kínált kiadványok révén szerezték az első tapasztalatokat (előzőleg csak néhány, hálózaton elérhető adatbázisra fizettek elő), és 170 címet vásároltak meg (jelenleg már 560 járnak.) A *Knovel* (www.knovel.com) tudományos kiadók (a CRC Press, Mc-Graw Hill, Butterworth-Heinemann) publikációit forgalmazó aggregátor.

Amikor a *Wiley* is megkezdte 2002-ben kiadványainak online terjesztését, az ETH hét tudományágban közel 180 címre fizetett elő (ma már 420 felett tartanak). Ezt követően kipróbálták a CRC Press és a Kluwer Academic Publishers termékeit is. A *CRC Press* esetében (www.crcnetbase.com) további hat diszciplína közel 315 címére fizettek elő (ezek száma ma már 550). A *Kluwer* által kínált könyvek kezdetben többféle módon is különböztek a fentiek-től: egyszeri fizetéssel állandó hozzáférés biztosítása az olvasó gépén installált ingyenes *Adobe Acrobat E-book Reader*-rel (naponta csupán 10 oldalt lehetett kinyomtatni vagy lemásolni). 2003 novemberében a Kluwer egy új honlapot nyitott elektronikus könyvei számára, ahol a szövegek már szoftver nélkül is olvashatók (<http://ebooks.kluweronline.com>). 2003 végén a *Marcel Dekker* is megjelent a piacon (www.ebooks.dekker.com), tőlük a könyvtár 373 művet rendelt meg.

Valamennyi előfizetett (vagy megvásárolt) cím bekerül a könyvtári OPAC-ba, a címleírásban megadják a mű URL-jét is, ahonnan elérhető a dokumentumok. A tájékoztató műveket feldolgozásuk után egy program összegyűjti, és a fájlokat egy PERL-program HTML-oldallá alakítja. Az összes elektronikus könyv visszakereshető cím szerint betűrendben és szakrendi csoportosításban a www.ethbib.ethz.ch/etext_e.html oldalon; ezt hente frissítik, illetve rendszeresen hírt adnak az újdonságokról.

A tanulmány beszámol még az elektronikus könyvek előfizetésének különböző konstrukcióiról, a szolgáltatók által küldött (vagy biztosított) statisztikai

adatokról, majd kitér a gyarapítás nehézségeire és az elektronikus dokumentumok biztosította előnyökre is.

(*Murányi Lajos*)

05/283

MAYNARD, Sally – CHEYNE, Emily: Can electronic textbooks help children to learn? = *El.Libr.* 23.vol. 2005. 1.no. 103-115.p. Bibliogr.

Segítenek-e az elektronikus tankönyvek a gyerekeknek a tanulásban?

Általános iskolás; Didaktika -általános és középiskolai; Elektronikus könyv; Tankönyv

A cikkben ismertetett vizsgálatban 60 tanuló vett részt, akiket öt, egyenként tizenkét fős csoportra osztottak (hat fiú és hat lány). Az öt csoport mindegyike ezután két-két alcsoportra tagolódott, három fiúval és három lánnyal. Az egyik alcsoport a tesztfeladatok elvégzéséhez nyomtatott tankönyvet használt, a másik CD-ROM változatot egy laptop számítógépen. A vizsgálat eredménye azt mutatta, hogy a gyerekek szívesen fogadták az elektronikus tankönyvet, amelynek használata elősegítette a csoportos munkát. Az e-könyvet használók lényegesen jobb eredményeket értek el a csoportmunkában, és az átlagosnál valamivel jobb eredményeket produkáltak az egyéni munkában is. A kísérlet egyik elismert korlátja az volt, hogy az elektronikus változat nem egyezett meg pontosan a nyomtatott változattal. A szerzők szerint a további vizsgálatoknál a tanulóknak teljesen azonos változatokkal kellene dolgozniuk, és a hatást hosszú távon is vizsgálni kellene, miután lecsillapodott az újdonságnak tulajdonítható lelkesedés.

(*Autoref.*)

05/284

SUBBA Rao, Siriginidi: Electronic books: their integration into library and information centers = *El.Libr.* 23. vol. 2005. 1.no. 116-140.p. Bibliogr.

Az elektronikus könyvek fő jellemzői, és integrációjuk a könyvtári gyűjteményekbe*Elektronikus könyv; Munkafolyamat*

Indiai szerzőnk szerint Gutenberg találmánya óta az elektronikus könyvek megjelenése az irodalom világának legfontosabb fejleménye; diadalútját a világháló növekvő népszerűsége és az új technikai fejlesztések egyengetik. (A Microsoft előrejelzése szerint 2020-ban már olvasmányaink 90%-át fogjuk elektronikus formában elérni).

A terjedelmes tanulmány a könyvtári-információs központok (LIS) állományába való integrálásuk szemszögéből veszi alaposan szemügyre az elektronikus könyveket négy fejezetben, sokoldalú megközelítéssel és a legapróbb részletre is kiterjedően, az alábbi csoportosításban:

☉ *Az e-könyvek*

- keletkezése,
- definíciója,
- bevezetése,
- előnyei és hátrányai,
- olvasókészülékei (hardver és szoftver).

☉ *Az e-könyvek könyvtári integrálása*

- fellelhetőség,
- kiválasztás, kölcsönzés,
- karbantartás
- minőségbiztosítás,
- árkérdések,
- a szerzői jog és a méltányos használat kérdései,
- szabványok.

☉ *Az e-könyvek üzleti modellje, a licenck*

A terjesztők (*netLibrary, Questia, Ebrary, Books24X7, iBooks.com, Cagnet*) és az ingyenesen elérhető elektronikus dokumentum-lelőhelyek (*Project Gutenberg, Internet Public Library, World eBook Lib-*

rary, Bartleby.com, Online Books Page, Networked Digital Library of Theses and Dissertations stb.)

☉ *Az e-könyvek jövője.*

A tanulmány végkövetkeztetései közül érdemes kiemelni, hogy

- az e-könyvekre még hosszú út vár, mire elérik a hagyományos könyvek olvashatóságát és bőségét;
- az is bizonyosra vehető, hogy a közeljövőben a könyvtárak mindkét formátumot gyűjteni fognak;
- a megoldatlan kérdések (hozzáférés, szerzői jog, szabványok, költségek stb.) miatt egyaránt aggodnak mind a használók, mind a könyvtárak, de csak ezek megoldása biztosíthatja, hogy a könyvtárak a jövőben is szerepet játszanak az információ-közvetítésben, és az egyetemes tudás őrzőiként szolgálhassák a társadalmat. (A tanulmányt terjedelmes irodalomjegyzék zárja.)

(*Murányi Lajos*)

05/285

BERUBE, Linda: E-books in public libraries: a terminal or termination technology? = *Interlend.Doc.Supply.* 33. vol. 2005. 1.no. 14-18.p. Bibliogr.

E-könyvek a közkönyvtárakban: kiszorítják-e a nyomtatott könyveket?*Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyv; Köz-művelődési könyvtár*

2003 tavaszán indult az a vizsgálat, amelynek keretében a Co-East konzorcium (tíz kelet-angliai megye közkönyvtári hatóságainak összefogása), ennek egyik tagja, az essexi könyvtári hálózat és a Loughborough-i egyetem munkatársai azt kutatták, hogy a közkönyvtárak mit kezdjenek az e-könyvekkel. A projektet a LASER alapítvány támogatta. Kiindulásképpen megállapították, hogy az e-könyvek fogadtatása messze alulmúlta a hozzájuk fűzött

reményeket. Ennek hátterében a digitális jogkezelés problémái, a megfelelő kínálat (tartalom) hiánya és a hozzáférés megoldatlan kérdései állnak (elsősorban a hordozható olvasóberendezések miatt). A nyomtatott könyvet eddig semmilyen új technológia nem volt képes kiszorítani domináns pozíciójából a szabadidős olvasás terén. Még az új technológiát alkalmazó szolgáltatások is a nyomtatott könyvek megvásárlását ösztönzik, és a nyomtatott könyv olvasói közösségeinek létrehozására irányulnak (Amazon „Search Inside the Book”, Google „Print Beta”, Book Crossing). Az e-könyvek esetében nem beszélhetünk a nyomtatott könyvhöz hasonló élménymegosztási kultúráról (a digitális jogkezelés, a nyomtatás-kivágás és a használók közötti kölcsönzés tilalma miatt). A nyomtatott könyv sokkal kényelmesebben használható.

A tartalomszolgáltatók és a közkönyvtárak kapcsolata nem jól indult. A szolgáltatók úgy vélték, hogy a közkönyvtárakban veszélyeztetik a profitjukat, a közkönyvtárak pedig úgy érezték, hogy a digitális jogokkal kapcsolatos tilalmak a közkönyvtár küldetését gátolják.

Az internettel és a mobiltechnológiával kapcsolatos vizsgálatok mindegyike kiemeli, hogy létezik egy potenciális felvevőréteg, a tizenévesek, akiknek a mindennapjaihoz minden területen (tanulás, munka, társas élet) hozzátartozik, mégpedig egyre növekvő mértékben, az online kommunikáció. Potenciális használók lehetnek a távol és elszigetelten élők, legalábbis az információkhoz jutás szempontjából. Az új és népszerű művek megjelenése e-könyvként új használói rétegeket vonz, ha nem is a könyvtárakba, hanem a vásárlók körébe.

Az e-könyvekkel és más e-dokumentumokkal kapcsolatos jogi-licenelési korlátozások feloldására számos kezdeményezés indult (pl. a Creative Commons, a Project Gutenberg, a Distributed Library Project). A BBC Creative Archive – amely a Creative Commons licenc használatára épül – lehetővé teszi, hogy az ismeretterjesztő programokat té-

rítés ellenében magáncélra letöltsék. The Common Information Environment néven indult egy kezdeményezés, amelytől azt várják, hogy a közkönyvtárak tartalom-megosztási közösségeket alkossanak majd a közös beszerzés és szolgáltatás céljából.

A Co-East konzorcium egy közös hálózatot üzemeltet (www.co-east.net), amely arra törekszik, hogy a közös könyvtári katalógust – egy új szemlélet jegyében – szolgáltató portállá fejlessze. A legfőbb szempont a használhatóság és a különböző források közötti böngészés segítése.

Essexben az e-könyvek iránt semmilyen igény nem mutatkozott, bár a vizsgálatban megkérdezettek szívesen elmondták – nagyrészt pozitív – véleményüket arról, hogy bekerüljenek-e az e-könyvek a közkönyvtárak kínálatába, a későbbiekben pedig különösebb reklámozás nélkül sokan felkeresték az e-könyvek weblapját, kölcsönöztek és előjegyeztek e-könyveket.

A Co-East konzorcium az elektronikus szolgáltatók programja keretében elkészítette egy regionális kezdeményezés tervét (e-commons). A következő célokat tűzték ki: egy e-közösség létrehozásával oldani szeretnék az érintett olvasók földrajzi és fizikai elszigeteltségét; az elektronikus tartalomhoz egyenlő hozzáférést szeretnének biztosítani; a mobiltechnológia felhasználásával használó központú szolgáltatást nyújtani; új használói csoportokat bevonni egy olyan „virtuális könyvtár” szolgáltatásai révén, amelyben az olvasók és a könyvtárosok megoszthatják egymással élményeiket és az információkat. A kezdeményezés lényeges eleme, hogy a szolgáltatásokat és a tartalmat „elviszik” az olvasóhoz, ezzel is egy virtuális közösséget építve.

(Hegyközi Ilona)

Kommunikációs technikák

05/286

PROSSER, David C.: Snapshots of a changing scholarly communications environment = Liber Q. 14.vol. 2004. 3/4.no.

Pillantás a tudományos kommunikáció változó világára

Internetcím: <http://liber.library.uu.nl>

Kommunikáció; Tudományos kutatás

Közel két évvel a SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition) Europe megalapítása után egy Szentpéterváron tartott LIBER szeminárium alkalmat adott a program eddig eredményeinek értékelésére. Egyre világosabbá válik, hogy a

tudományos kommunikáció hagyományos modelljei elavulnak, és nem képesek az új lehetőségekhez alkalmazkodni. A SPARC Europe mélyreható szemlélet-beli változtatásokat szorgalmaz a tudományos kommunikáció területén. A szeminárium előadásai szemléletesen ecsetelik a változásokat. Bemutatják, hogy a tudományos kommunikációs folyamat szereplői jelenleg mit tesznek egy új kommunikációs rendszer megvalósítása érdekében: a kisebb és az egyesületi kiadók alternatívákat dolgoznak ki a rugalmatlan és korlátozó „nagyokkal” szemben; a finanszírozó szervezetek és a kutatóhelyek világszerte figyelemmel kísérik a tudományos kommunikáció körüli új fejleményeket; az intézményi archívumok új kommunikációs csatornákkal szolgálnak; a könyvtárak új utakat és új feladatokat keresnek maguknak. A jelen cikk néhány új fejleményt részletesen is bemutat.

(Autoref.)

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Könyvtárgépesítés általában

05/287

VAVREK, Bernard: Is technology blowing the library to bits? = Public Libr.Q. 23.vol. 2004. 3/4.no. 3-11.p.

Elsőpri-e a könyvtárakat az információtechnológia?

Információtechnológia; Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A könyvtár és a technológia viszonyát vizsgálva azt látjuk, hogy az internet, a Google, a Yahoo és az összes online rendszer, a könyvtárosoknak a tech-